

اخلاق عرفانی عطار نیشابوری

مبانی، نظام مندی و نظریه اخلاقی

کتابخانه
نشر نگاه معاصر

حسن مهدی پور

سرشناسه	: مهدی پور حسن ۱۵۷۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: اخلاق عرفانی عطار بن ابوالحسن بوری: مبانی، نظام‌مندی و نظریه اخلاقی / حسن مهدی‌پور.
مشخصات نشر	: تهران: نگاه معاصر، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری	: ۴۸۲ ص: ۱۴/۵ × ۲۱/۵
شابک	: 978-622-6189-37-8
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.	
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: عطار، محمد بن ابراهیم، ۴۵۳۷-؟۶۲۷ق - عرفان
موضوع	: Attar, Farid al-Din, d. ca. 1230 - Criticism and Interpretation
موضوع	: عطار، محمد بن ابراهیم، ۴۵۳۷-؟۶۲۷ق - نقد و تفسیر.
موضوع	: Attar, Farid al-Din, d. ca. 1230 - Criticism and Interpretation
موضوع	: عرفان در ادبیات.
موضوع	: Mysticism in Literature
موضوع	: شعر فارسی - قرن ۶ق. - تاریخ و نقد.
موضوع	: Persian Poetry - 12th Century - History and Criticism
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۷ م ۴۰۵۷/ع PIR
رده‌بندی دیویی	: ۸۱/۲۳ ف
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۴۳۷۳۰۶

اخلاق عرفانی عطار نیشابوری

مبانی، نظام‌مندی و نظریه اخلاقی

حسن مهدی‌پور

عضو هیأت علمی پژوهشکده

امام خمینی و انقلاب اسلامی

کتابخانه

ناشر: نشر نگاه معاصر / مؤسسه پژوهشی نگاه معاصر

مدیر هنری: باسما بسام

حروفچینی و صفحه‌آرایی: حسن جعفری (امید سیدکاظمی)

لیتوگرافی: نوید

چاپ و صحافی: نادر

نوبت چاپ: یکم، ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۱۰۰

قیمت: ۵۸۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۸۹-۳۷-۸

نشانی: تهران - مینی سیتی - شهرک محلاتی - فاز ۲ محلات - کوک ۳۸ - واحد ۲ شرقی

تلفن: ۲۲۴۴۸۴۱۹ / پست الکترونیک: nashr_negahemoaser / negahemoaser94@gmail.com

فهرست

۱۳	پیشگفتار
۱۵	مقدمه

بخش اول

مبانی اخلاق عرفانی عطار (۳۱)

۳۳	فصل اول: مبانی خداشناختی اخلاق عرفانی عطار
۳۴	مقدمه؛ تصورات خدا و لوازم اخلاقی آن
۳۶	مبانی خداشناختی اخلاق عرفانی عطار؛ تصورات سه گانه انسان
۳۶	۱. خدای فوق «تشخص و عدم تشخص»
۳۹	۲. خدای متشخص
۳۹	۱.۲. اوصاف نا انسان وار
۴۱	۲.۲. اوصاف انسان وار
۴۳	۳. خدای نامتشخص
۴۵	نظریه خداشناسی عطار
۴۶	لوازم اخلاقی نظریه خداشناسی عطار
۵۱	وظیفه اخلاقی در برابر خدا؛ بندگی و ادب
۶۳	فصل دوم: مبانی انسان شناختی اخلاق عرفانی عطار
۶۳	مقدمه؛ مبانی انسان شناختی اخلاق
۶۷	مبانی انسان شناختی اخلاق عرفانی عطار

- ۶۷..... ۱. حقیقت انسان و مراتب او
- ۶۹..... ۱.۱. ویژگی های مراتب انسان
- ۷۷..... ۲. طبیعت اخلاقی و تربیت پذیری انسان
- ۸۱..... ۳. کمال و سعادت انسان
- ۸۱..... ۱.۳. کمال گرایی موجودات
- ۸۳..... ۲.۳. ارتباط انسان با خدا و غایت خلقت انسان
- ۸۷..... ۳.۳. خدا، ارزش غایی و مطلوب ذاتی انسان
- ۹۹..... ۴.۱. سعادت اخروی
- ۱۰۴..... ۵.۱. ذم دنیا طلبی
- ۱۱۲..... ۶.۳. منش خص و نامتشخص؛ غایت سلوک عرفانی
- ۱۱۵..... ۴. طریق حصیا، حال و تقرب الهی
- ۱۱۶..... ۱.۴. مقدمات و شرایط سلوک
- ۱۲۲..... ۲.۴. سیرانفس، حصیا، حال و تقرب الهی
- ۱۳۰..... ۳.۴. پایان ناپذیری سلوک عرفانی
- ۱۳۳..... ۴.۴. مراتب سالکان
- ۱۳۸..... ۵. جبر و اختیار
- ۱۴۰..... ۱.۵. قضا و قدر الهی
- ۱۴۵..... ۲.۵. کشش و کوشش در سلوک
- ۷..... ۳.۵. لوازم اخلاقی قضا و قدر الهی و جبرگرایی

بخش دوم

نظام اخلاق عرفانی عطار (۲۱۳)

- ۲۱۵..... فصل اول: نظام مندسازی اخلاق عرفانی عطار
- ۲۱۶..... ۱. ارتباط انسان با خدا
- ۲۱۶..... ۱.۱. ساحت عقیدتی - معرفتی
- ۲۱۶..... فضایل
- ۲۱۶..... ۱. ذکر
- ۲۱۸..... ۲. شکر
- ۲۱۹..... ۳. فنا
- ۲۲۶..... ۴. توحید

۲۲۸	ردیلت
۲۲۸	شرک
۲۳۰	۲.۱. ساحت احساسی و عاطفی
۲۳۰	فضایل
۲۳۰	۱. عشق حق
۲۳۴	۲. امید (رجا)
۲۳۷	۳. بیم (خوف)
۲۴۰	خوف و رجا
۲۴۲	۴. زهد
۲۴۶	۵. موکل
۲۴۹	۶. بی‌یری
۲۵۴	۷. صبر
۲۵۷	۸. رضا
۲۶۱	۳.۱. ساحت ارادی
۲۶۱	فضایل
۲۶۱	۱. طلب
۲۶۵	۲. اخلاص
۲۶۷	۳. توبه
۲۶۹	۴. تسلیم
۲۷۲	۲. ارتباط انسان با خود
۲۷۲	۱.۲. ساحت عقیدتی - معرفتی
۲۷۲	فضیلت
۲۷۲	عزت نفس
۲۷۴	ردایل
۲۷۴	۱. خودبینی (انانیت)
۲۷۷	۲. غرور
۲۸۰	۲.۲. ساحت احساسی و عاطفی
۲۸۰	فضایل
۲۸۰	۱. همت عالی
۲۸۱	۲. قناعت

- ۲۸۴..... ۳. استغناء از خلق
- ۲۸۶..... ۴. بی‌اعتنائی به ردّ و قبول خلق
- ۲۸۸..... رذایل
- ۲۸۸..... ۱. خوددوستی (حبّ ذات)
- ۲۸۹..... ۲. دون‌همتی
- ۲۹۰..... ۳. عُجب
- ۲۹۱..... ۴. حرص
- ۲۹۵..... ۵. بخل
- ۲۹۶..... ۶. جاه‌طلبی
- ۲۹۷..... ۷. دل‌بستن به ردّ و قبول خلق
- ۲۹۸..... ۳.۲. ساحهٔ عفتار
- ۲۹۸..... سبک و - موشی
- ۳۰۲..... ۳. ارتباط انسان با انسان‌ها و دیگران
- ۳۰۲..... ۱.۳. ساحت عقیدت
- ۳۰۲..... فضایل
- ۳۰۲..... ۱. یکسان‌نگری
- ۳۰۴..... ۲. انصاف
- ۳۰۵..... ۳. حرمت قائل شدن برای دیگران
- ۳۰۶..... ۴. تواضع
- ۳۰۸..... ۵. حُسن ظنّ (خوش‌بینی) به دیگران
- ۳۱۰..... رذیلت
- ۳۱۲..... کبر
- ۳۱۲..... ۲.۳. ساحت احساسی و عاطفی
- ۳۱۲..... فضایل
- ۳۱۲..... ۱. شفقت و رحمت
- ۳۱۳..... ۲. خیرخواهی
- ۳۱۶..... ۳. حلم
- ۳۱۸..... ۴. بخشایش
- ۳۲۰..... رذیلت
- ۳۲۰..... حسادت

۳۲۲	۳.۳. ساحت ارادی
۳۲۲	ریا
۳۲۵	۴.۳. ساحت کردار
۳۲۵	فضایل
۳۲۵	۱. سخاوت
۳۲۷	۲. عدالت
۳۲۹	ذیلت
۳۲۹	الم
۳۳۲	۵.۳. ساحت گفتار
۳۳۴	۴. ارتباط انسان با حرکات
۴۱۵	فصل دوم: تحلیل نظام اخلاق عرفانی عطار
۴۱۵	۱. نظام‌مندی اخلاق عرفانی
۴۱۸	۱.۱. تحلیل نظام اخلاق عرفانی رحمت ساحت پنج‌گانه
۴۲۲	۲.۱. تحلیل نظام اخلاقی عرفانی از حیث روابط چهارگانه
۴۲۳	۲. سازگاری یا ناسازگاری فضایل یا رذایل اخلاقی
۴۲۶	۳. دوگانگی اخلاق عرفانی عطار
	بخش سوم
	نظریه اخلاق هنجاری اخلاق عرفانی عطار (۴۲)
۴۳۹	مقدمه: انواع نظریات اخلاق هنجاری
۴۴۲	نظریه اخلاق هنجاری اخلاق عرفانی عطار
۴۴۳	۱. غایت‌انگاری (یا نتیجه‌گرایی)
۴۴۴	۲. نانتیجه‌گرایی
۴۴۶	۳. وظیفه‌گرایی: نظریه امر الهی (حسن و قبح شرعی)
۴۵۱	۴. فضیلت‌گرایی
۴۵۵	۵. ناسازگاری نظریات اخلاقی در اخلاق هنجاری عطار
۴۵۷	۶. نظریه تلفیقی از مفاهیم فضیلت، غایت و وظیفه
۴۶۰	ماهیت مفاهیم و احکام اخلاقی در اخلاق عطار
۴۷۵	□ مأخذ

پیشگفتار

پژوهش حاضر بخش از رساله دکتری نویسنده است که در سال ۱۳۹۲ در گروه عرفان اسلامی پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی دفاع شده است و البته اندکی بازنگری در برخی مطالب آن همراه با اصلاحیه‌ها صورت گرفته است، به ویژه بخش پایانی آن بخش جدیدی است که بدان افزوده شده است. این نوشتار تلاشی است برای ارائه تصویری از اخلاق عرفانی عطار نیشابوری که مشتمل بر سه ضلع مبانی، نظام فضایل و ردایل و نظریه اخلاق هنجاری است. البته مقصود اصلی این پیشگفتار در واقع نظام‌مندسازی اخلاق عرفانی عطار است که مبتنی بر روابط چهارگانه انسان یعنی ارتباط با خدا، ارتباط با خود، ارتباط با انسان‌های دیگر و ارتباط با طبیعت پیرامونی و ساحات پنج‌گانه عقلانی، احساسی و عاطفی، ارادی، گفتار و کردار صورت گرفته است و در مقدمه درباره این روش بحث خواهد شد. براساس این روش تلاش می‌شود روابط علی میان فضایل یا ردایل یا تقوی و تأخراًتها در اخلاق عرفانی عطار آشکار شود. اما از آن جایی که اخلاق عرفانی اصالتاً ناظر به رابطه انسان با خداست لازم دیدیم پیش از بحث اصلی یعنی نظام‌مندسازی اخلاق عرفانی عطار به مبانی خداشناختی و انسان‌شناختی اخلاق عرفانی وی بپردازیم که مقدمه ضروری ورود به مباحث اخلاق عرفانی تشخیص داده شده است. همچنین در بخش آخر به بحث درباره نظریه اخلاق هنجاری عطار پرداختیم که در واقع برآمده از مبانی و نظام‌مندی اخلاق عرفانی اوست.

در پایان بر خود لازم می‌دانم احساس حق‌شناسی و قدرشناسی خود را نسبت به اساتیدی ابراز دارم که مرا در انجام این پژوهش با راهنمایی‌ها، مشاوره‌ها، نکته‌سنجی‌های دقیق و علمی و نظرات اصلاحی خود یاری رساندند و برای همه آن بزرگواران از خداوند منان طول عمر همراه با سلامتی و توفیقات الهی به ویژه در عرصه علمی مسألت دارم. از جناب آقای دکتر سید

محمود یوسف ثانی در مقام استاد راهنمای اینجانب بسیار سپاسگزارم که با دقت نظرهای موشکافانه شان هدایتگر من در انجام این پژوهش بودند. قدردان اساتید مشاورم در این پژوهش سرکار خانم دکتر فاطمه طباطبایی و جناب آقای دکتر علی اکبر عبدالآبادی هستم که نکاتی سازنده را برای بهتر شدن پژوهش حاضر متذکر اینجانب شدند. هم چنین، شایسته است از مساعدت های بی شایبه استاد فرزانه جناب آقای مصطفی ملکیان یاد کرده و احساس تشکر و قدردانی خود را نسبت به ایشان ابراز کنم که طرح نظام مندی اخلاق بر اساس الگوی پیشانی در این پژوهش به طور کلی از ایشان بوده است و بی هیچ چشمداشتی اجازه دادند. جملاتی را برای تبیین موضوعات مرتبط با این طرح و پاسخ به سؤالات پیش آمده درباره آن مصدع باشم. جناب ایشان با بزرگ منشی خود بر اینجانب منت نهادند و علی رغم اشتغالات فراوان متر حاضر مطالعه کرده و متذکر نکاتی اصلاحی شدند که تا حد بضاعت علمی خود و ظرفیت این پژوهش سعی کردم به برخی از آنها اهتمام ورزم. خداوند را شاکرم که افتخار شاگردی همه این استاد فرهیخته را نصیب من کرده است.

همچنین از همسر من هدیه شه، شووق بنده است و با محبت گرمابخش خود فضای آرامی برای فعالیت های علمی ام فراهم می سازد از صمیم قلب سپاسگزارم. در پایان از مدیریت محترم نشر گنج ناصر، جناب آقای اکبر قنبری، که چاپ این اثر را تقبل فرمودند، کمال تشکر را دارم و برای ایشان و همکارانشان در مجموعه نگاه معاصر آرزوی توفیق دارم.